

Особливості функціонування іменникових аугментативів у сучасній англійській мові

У статті розглянуто специфіку семантики та критерії мовного функціонування іменникових аугментативів як периферійного сегмента засобів вираження семи «збільшуваності» в сучасній англійській мові. Іменники зі вказаною архісемою проаналізовано відповідно до розроблених автором параметрів дослідження мовних виразників аугментативності. Установлено, що в проекції на функціонально-семантичний простір аугментативності вивчені лексеми вказують на раптовість, термінальність, апроксимативність, повноту, неконтрольованість і тривалість процесу збільшення.

Ключові слова: функціонально-семантичний простір аугментативності, іменниковий аугментатив, домінантна сема, центр, периферія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Окрім домінантного значення предметності, периферійна сфера дії іменника передбачає також семантизацію процесу, кількості, ознаки, часу, місця тощо [4, с. 176]. Відтак інвентар засобів мовної реалізації аугментативності в англійській мові включає й іменникові лексеми. На відміну від дієслівних аугментативів, такі одиниці практично не висвітлені у сучасних лінгвістичних дослідженнях, їхня роль у вираженні предметної збільшуваності з використанням афіксальних елементів згадується лише побіжно [3, с. 9]. Описуючи аксіологічний потенціал мовних одиниць із архісемою «кількісно-якісної зміни», закордонні дослідники переважно зосереджують свою увагу на демінутивах і лише іноді протиставляють їх аугментативам [6; 11].

Відтак, **мета** нашої статті – виокремити специфічні риси іменникових аугментативів як інтегрального аспекту вивчення функціонально-семантичного простору аугментативності в англійській мові. Матеріалом дослідження обрано 333 іменники з виділеною семою «збільшуваності», представлені в тлумачних словниках і тезаурусах. Текстові приклади наведено з Британського національного корпусу англійської мови (BNC).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Згідно з ієрархічною організацією мовних одиниць зі спільним категоріальним значенням, можна стверджувати, що масив іменникових аугментативів також наділений ядрено-периферійною структурою. Відтак до *ядреної* зони вираження аугментативності зараховуємо віддієслівні іменники, які позначають збільшуваність квантитативних і квалітативних характеристик певного об'єкта (частка таких аугментативів становить 264 одиниці), до *зони навколо ядра* – іменники зі семантикою надмірного накопичення та досягнення кінцевої точки збільшення (16 та 8 одиниць відповідно), а до *периферії* – іменники зі значенням еволютивних (15 лексем) і потенційних змін (19 одиниць). Зафіксовані 333 англійські іменники різною мірою є носіями семи аугментативності, тобто у своїй компонентній структурі містять набір інваріантних ознак аугментативності.

Іменниками з експліцитним вираженням аугментативності вважаємо ті лексичні одиниці, які демонструють прямий зв'язок із дієсловами з ідентичним семантичним компонентом. Тому їхній аналіз доцільно проводити з урахуванням семантичних критеріїв класифікації аугментативів, запропонованих для дієслів [2]. Зрозуміло, що для іменників буде встановлено свій інвентар таких показників, децю відмінний від дієслів, адже слід враховувати й імпліцитне вираження аугментативності в іменниках.

Отже, пропонуємо аналізувати іменникові аугментативи за такими семантичними критеріями:

1. *Тип об'єкта чи ознаки, що зазнають збільшення.* Аналогічно до дієслів, які є мотиваційною базою досліджуваних іменників, у реалізації семантики субстантивних аугментативів важливу роль відіграють типи об'єктів чи ознак, що збільшуються. Їх представлено в табл. 1 і 2.

Віддієслівні іменникові аугментативи найчастіше реалізують значення:

1) агентивності (особа, яка виконує вказану дію (*aggrandizer* – *a person who aggrandizes something*); інструмент, який виконує вказану дію (*cultivator* – *a machine which cultivates something*); особа або предмет, які виконують вказану дію (*augmentor* – *a person who or thing which augments something*) [8]);

2) номінації дії (іменники із суфіксами *-ion* (*accentuation, acceleration*), *-ment* (*refinement, enlargement*), *-iveness, -ification* (*appreciativeness, worsification*); конверсивні іменники (*increase, force, fast-track*).

Таблиця 1

Класифікація віддієслівних іменникових аугментативів за об'єктом збільшення

№ з/п	Об'єкт збільшення	Домінанта	Кількість іменників у підгрупі	
			абсолютна	відносна, %
1	Швидкість	acceleration	11	13,9
2	Об'єм	enlargement	12	15,2
3	Часовий вимір	extension	5	6,3
4	Висота	rise	5	6,3
5	Кількість злічуваних предметів	accumulation	20	25,3
6	Матеріальні цінності	accretion	5	6,3
7	Вартість	appreciation	11	13,9
8	Температурні показники	heating	1	1,3
9	Розмір частин тіла у зв'язку із хворобою	distension	2	2,5
10	Вага тіла	fattening	2	2,5
11	Популяція рослин і тварин	multiplication1	4	5,2
12	Мультиплікативна кількість	multiplication2	1	1,3
Усього			79	100,0

II. Проста/складна аугментативність. Як і для дієслів зі семантикою збільшуваності, для кожного іменникового аугментатива можна вибудувати шкалу збільшуваності. Семантична структура цих лексем дає підстави виділяти низку комбінацій аугментаторів:

- 1) норма → перевищення норми (*accumulation* – *an accumulated mass; a quantity, formed by successive additions* [8] тощо);
- 2) перевищення норми → максимум (*overfeeding* – *provision of more feed than necessary* [8]);
- 3) мінімум → норма → перевищення норми (*acceleration* – *a process in which something happens more and more quickly; the rate at which a car or other vehicle can go faster* [8]);
- 4) норма → перевищення норми → максимум (*superabundance* – *the quality of being superabundant; the fact of superabounding; a superabundant quantity or amount; a surplus* [8]);
- 5) мінімум → норма → перевищення норми → максимум (*rapacity* – *a feeling of not being satisfied until you have taken everything that you can have* [7]).

Таблиця 2

Класифікація віддієслівних іменникових аугментативів за ознакою, яка підсилюється

№ з/п	Ознака, яка підсилюється	Домінанта	Кількість іменників у підгрупі	
			абсолютна	відносна, %
1	Інтенсивність почуттів	strengthening	25	13,5
2	Властивість	intensification	21	11,4
3	Зовнішній вигляд	improvement	37	20,0
4	Стан здоров'я	recovery	3	1,6
5	Потужність	reinforcement	10	5,4
6	Професійний розвиток	flourishing	19	10,3
7	Успішність	advancement	6	3,2
8	Фізична активність	activation	15	8,1
9	Складність	complication	10	5,4
10	Гострота	sharpening	1	0,5
11	Вік	growth	2	1,1
12	Звук	amplification	5	2,7
13	Перехід із одного фізичного стану в інший	–	7	3,8
14	Зміни в соціально-політичному житті	–	15	8,1
15	Інтенсивність світла	–	4	2,2
16	Насиченість кольору	–	5	2,7
Усього			185	100,0

Отож, проста аугментативність відбувається в один етап – тип 1 та 2, а складна – впродовж двох (тип 3 та 4) чи трьох етапів (тип 5).

III. *Повнота реалізації процесу збільшення*. Досягнення точки максимуму вважаємо повною реалізацією семантики збільшення (це іменники 2, 4 та 5 типів аугментативності), а точок норми та перевищення норми – неповною реалізацією цього процесу (1 і 3 типи аугментативності).

Окремої уваги заслуговують вісім іменників, які позначають вершину й водночас кінцеву точку збільшення: *acme, bulge, climax, crescendo, crux, culmination, peak* та *top*. Зазначені лексеми свідчать про термінальність дії збільшення, наприклад:

(1) *To that end it employed a mixture of bribery, smear and downright deceit, climaxing in a crescendo of scaremongering hysteria* (BNC; B03 1079) (*crescendo – the point when something becomes extremely strong*) [7].

IV. *Насиченість збільшуваності*. За цим критерієм розмежуємо нормальну, достатню й надмірну аугментативність, виражену іменниками. У проекції на шкалу нормальна аугментативність відображена на відтинку від нуля до норми (2), достатня – від точки норми до її перевершення (3), а максимальне збільшення порівняно з нормою – на відрізьку до точки максимуму на шкалі (4). Іменникові аугментативи розподілені між цими зонами пропорційно.

(2) *Acceleration is quite brisk and the aircraft runs good and straight* (BNC; ECX 578).

(3) *Because of this stagnation, material evolvment has grown cankerously over-dominant since materials merely serve to aid man's spiritual realisation* (BNC; EUY 218).

(4) *Acre for acre the sea is more productive than the land, despite the damage human greed has done to the herring fishery, and threatens to do to the stock of mackerel as well* (BNC; ALA 192).

Відтинок шкали на позначення надмірного збільшення з негативним конотативним наповненням представлений низкою іменникових одиниць із інтегральною семою «надмірне накопичення чогось» (всього – 16 іменників). Доцільно розглядати ці лексеми в межах трьох груп зі значеннями:

- загальне прагнення надмірного накопичення чогось (*rapacity – a feeling of not being satisfied until you have taken everything you can have* [7]);
- прагнення накопичення матеріальних благ (*greed – a strong wish to have more money, things, or power than you need; excessive desire, especially for food or wealth* [7]);
- надмірність у споживанні їжі (*intemperance – a tendency of drinking too much alcohol; excessive indulgence in one's appetites* [7] тощо).

Перебіг процесу збільшення, семантично закладений в іменниках, указуватиме на багаторазове повторення дії накопичення чогось. Однак аугментативність кожного наступного разу починатиметься не від мінімуму, а від точки завершення попереднього етапу збільшення (від мінімуму до норми, від норми до перевищення норми, від перевищення норми до максимуму):

(5) *My family can't understand why I might need to eat more, and tell me it's greediness* (BNC; ADG 1049).

V. *Мета й результат збільшуваності*. Усі іменникові аугментативи спрямовані на певний результат і поділяються на ті, які виражають бажаний і небажаний результат. Останній демонструють 16 іменників із інваріантним значенням «загального надмірного накопичення чогось», «прагнення накопичення матеріальних благ», а також «надмірність у споживанні їжі», описані вище в п. 4.

VI. *Термінальність збільшуваності*. Цей семантичний параметр тісно пов'язаний із попереднім, адже для іменників *practice, exercise, drill, recitation, training, preparation, grooming* та деяких інших лексем характерна чітка вказівка на мету, якій підпорядковується збільшення. Проте наведені лексичні одиниці цікаві передусім тим, що кінцева точка аугментативності вже закладена в їхню семантику. Наприклад, *practice – a repeated activity undertaken in order to improve a skill; training, preparation, grooming – activity leading to skilled behaviour; skill, expertise – ability to do something well; technique* [7] тощо. Це означає, що без обмежень у часі відбувається накопичення відповідного досвіду, необхідного для того, щоб у певних ситуаціях вважати свої навички й уміння бездоганними (тобто досягти своєрідного максимуму досконалості). Очевидно, з досягненням поставленого завдання процес накопичення знань припиняється:

(6) *All these behavioural skills fall into the easier said than done category but they are all learnable techniques that can be mastered with practice* (BNC; B2F 1295).

Окремо варто наголосити на специфіці функціонування семи аугментативності в іменниках *career* та *experience*. Наведемо визначення цих лексем: *career – a series of jobs that you have in your life, especially in the same area of work, in which you usually progress so that you have more money and*

responsibility; *experience* – knowledge or skill in a particular job which you have gained because you have worked at the job for a long period of time [5]. Як бачимо, ці дві лексеми споріднює передусім визначена темпоральна референція (обидва процеси тривають упродовж довгого проміжку часу), а також вказівка на поступовий професійний зріст у першому випадку та накопичення знань і досвіду – у другому. Окрім того, контекстуальний аналіз іменника *career* дозволяє побачити термінальність позначуваної ним семантики:

(7) *She was at the peak of her playing career when she injured herself* (BNC; AKY 368).

VII. Точність кількісних змін. Точна аугментативність функціонує у формі «різниці» (8) і «кратності» (9):

(8) *Its 3.5 litre injection engine, with 164 brake horsepower, enables it to reach a maximum speed of 105 mph, with acceleration from 0 to 60 taking 11.2 seconds* (BNC; ABS 210).

(9) *During the 1970s dollar outflows, fluctuating exchange rates and OPEC petro-dollars resulted in an annual growth rate of 25 per cent, until by December 1985 the market's gross size was 2.8 trillion dollars* (BNC; B1W 1567).

Для вираження приблизної збільшуваності використовується поєднання аугментативів із прикметниками відповідної розмитой семантики:

(10) *A marked increase in numbers has occurred recently* (BNC; B31 978).

(11) *However, there was a very large increase in the number of the heaviest vehicles* (BNC; B7G 594).

VIII. Характер перебігу процесу збільшення. Щодо швидкості перебігу процесу збільшення розрізняємо іменникові аугментативи за поступовістю (ступеневістю); раптовістю (моментальністю); стрибкоподібністю.

Іменники, які позначають ступеневу збільшуваність, тематично належать до лексем із архісемою поступового росту, еволютивних змін тощо: *evolution, evolvment, advance, advancement, progress, progression, progressiveness, headway, head, ascent, expansion, development, growth, unfolding, flowering*. Наприклад,

(12) *The mental progression from creativity to the perception of beauty is the essence of the peak experience* (BNC; B1F 71). (*progression* – gradual change or development) [7].

(13) *To read and write, to borrow books and debate, to study the sciences and learn a foreign tongue – all these were so many steps not of economic advancement but of human dignity* (BNC; A69 402). (*advancement* – promotion of a person, cause, or plan; gradual improvement or growth or development) [7].

Комбінацію раптової та стрибкоподібної аугментативності на прикладі іменників ілюструють лексеми зі значенням неконтрольованого збільшення, яке прирівнюється до «вибуху». Контрольовану аугментативність ілюструє більшість досліджуваних іменникових лексем. Неконтрольовану – окремі віддієслівні іменники, наприклад, *proliferation, explosion, irruption, burst, surge, outburst, outbreak* тощо:

(14) *Intel sees this as a key development in the proliferation of client-server computing* (BNC; CTU 196) (*proliferation* – a rapid increase in the number of something) [5].

IX. Потенційна збільшуваність. На думку М. Пранді, розкодування значень виразів – доволі складна процедура, яка, окрім інтерпретації самого виразу, включає і з'ясування його мотивів і цілей [9, с. 7]. У ході їх вивчення виявляються потенційні семи, котрі, за І. Арнольд, «залежать від властивостей названого словом предмета реальної дійсності... і не ввійшли в первинну номінацію, але можливі при вторинній номінації, оказіональній чи закріпленій у ЛСВ» [1, с. 55]. Тому ми можемо стверджувати, що й при розгляді іменникових аугментативів важливий і такий їхній аспект, як семантизація «мотивування певних дій», «спонукання до потенційної збільшуваності». Потреба урахування цієї особливості іменникових аугментативів цілком відповідає основним принципам функціонального вивчення лексичного складу мови, тобто визнанню визначальної ролі мотивів і функцій вживання словоформ. Зафіксовано значне число іменникових аугментативів зі вказаним значенням, у той час як, наприклад, серед дієслів цей смисл передають лише поодинокі мовні одиниці, як-от: *to stimulate* – to encourage something to begin or to develop further; *to motivate* – to make someone feel determined to achieve something willing to work hard in order to succeed [5] тощо.

Експліцитна сема «спонукання до якоїсь дії» в таких лексичних одиницях, як *motivation, motive, need, force, driving force, impetus, impulse, mainspring* та інших (19 лексем), паралельно може функціонувати з латентною семою «накопичення чогось»: *impetus* – something that encourages a process or activity to develop more quickly; *motive* – the psychological feature that arouses an organism to action

towards a desired goal [7]. Зрозуміло, що актуалізація зазначеного семантичного компонента не є обов'язковою і великою мірою зумовлена контекстом. Наприклад, у визначеннях лексичних одиниць *motivation* (a feeling of enthusiasm or interest that makes you determined to do something), *mainspring* (the main force that makes something happen), *driving force* (something that has a strong influence on something to happen) [7] на перший погляд не простежується значення аугментативності, проте його можна виокремити в таких реченнях:

(15) *The teachers believe language teaching will now become easier for them, and say the political changes have given students fresh motivation* (BNC; KRT 6526) (мотивація до накопичення знань).

(16) *In the 1990s, the Government's task will be to provide an economic environment which encourages enterprise; the mainspring of prosperity* (BNC; AM8 331) (розміри статків зростають завдяки певному поштовху).

(17) *There's no doubt who was the driving force behind their stunning business success* (BNC; CNY 74) (поштовх до досягнення успіху).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що у статті здійснено спробу комплексно проаналізувати малодосліджені англійські іменники з категоріальною семою «збільшуваності». Розгляд цих лексем за розробленими автором семантичними критеріями продемонстрував, що віддієслівні іменникові аугментативи повністю зберігають відповідну сему. Крім того, на прикладі іменників можна проілюструвати і просту, і складну аугментативність; іменники зі семантикою «збільшуваності» часто свідчать про термінальність і надмірність збільшення, а також характеризуються раптовістю і тривалістю кількісно-якісних змін. З огляду на актуальність поставленої проблеми, перспективним видається розгляд іменникових аугментативів у межах ширшого зіставлення функціонально-семантичних просторів аугментативності й демінутивності.

Джерела та література

1. Арнольд И. В. Потенциальные и скрытые семы и их актуализация в английском художественном тексте / И. В. Арнольд // Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность : [сб. ст.] / [науч. ред. П. Е. Бухаркин]. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1999. – С. 54–66.
2. Івашків С. Дієслівні аугментативи сучасної англійської мови та критерії їх класифікації / Світлана Івашків // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. : Іноземні мови. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 14. – С. 82–90.
3. Раскалей Н. В. Средства языковой номинации функционально-семантической категории увеличительности в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филолог. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н. В. Раскалей. – Киев, 1985. – 24 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
5. Collins C. English Language Dictionary / Cobuild. Collins. – London ; Glasgow : Collins, 1990. – 1703 p.
6. Dressler W. Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages / Wolfgang Dressler, Lavinia Merlini Barbaresi. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 1994. – 687 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English. – L. : Longman, 2007. – 987 p.
8. The New Shorter Oxford Dictionary on Historical Principles / [ed. by Lesley Brown]. – Oxford : Clarendon Press, 1993. – Vol. 1, 2. – 3801 p.
9. Prandi M. The Building Blocks of Meaning: Ideas for a Philosophical Grammar / Michele Prandi. – Amsterdam (Phil.) : John Benjamins Publ., 2004. – 520 p.
10. Schneider K. Diminutives in English / Klaus Schneider. – Tübingen : Niemeyer, 2003. – 254 p.

Когут Светлана. Особенности функционирования существительных-аугментативов в современном английском языке. В статье рассматривается специфика семантики и критерии языкового функционирования существительных-аугментативов как периферийного сегмента средств выражения семы «увеличительности» в современном английском языке. Кроме того, автор доказывает, что все данные аугментативы организованы по принципам теории поля, представляя ядро (отглагольные существительные, обозначающие качественно-количественные изменения), околоядерную зону (лексемы со значением чрезмерности и терминальности) и периферию (существительные, передающие эволютивное и потенциальное увеличение). Существительные с указанной архисемой проанализированы согласно с разработанными автором параметрами исследования языковых выразителей аугментативности. Установлено, что в проекции на функционально-семантическое пространство аугментативности изученные лексеммы указывают на мгновенность, терминальность, аппроксимативность, полноту, неконтролируемость и продолжительность процесса увеличения.

Ключевые слова: функционально-семантическое пространство аугментативности, существительное-аугментатив, доминантная сема, центр, периферия.

Kohut Svitlana. Specificity of Functioning of Nominal Augmentatives in Modern English. The article explores specificity of semantics and criteria of language functioning of nominal augmentatives as a peripheral segment of language means with the given seme in modern English. Moreover, the author proves that such augmentatives are organized under major principles of the field theory falling into the centre (deverbal nouns with the archseme of qualitative and quantitative changes), the segment around the centre of the field (the nouns denoting excessive and terminal augmentation) and the periphery (lexemes conveying evolutionary and potential changes). Being rather poorly researched, nominal augmentatives have been analyzed according to the author's parameters of researching language means of expressing augmentativity. There has been determined that in their perspective on the functional-semantic space of augmentativity the lexemes under study reflect the sudden, terminal, approximate, complete, uncontrolled and durable character of the augmentation process.

Key words: functional-semantic space of augmentativity, nominal augmentative, dominant seme, centre, periphery.

Стаття надійшла до редколегії
23.02.2013 р.

УДК 811.111

Валентина Марченко

Закономірності взаємодії інтонації в мовленні та музиці

Статтю присвячено висвітленню проблеми взаємозв'язку інтонації мовлення та музики, зокрема проілюстровано ступінь вивчення цього питання науковцями різних галузей (музикознавцями, лінгвістами, психологами та ін.), з'ясовано значення терміна «інтонація» для обох семіотичних систем. На основі зіставного аналізу наявних у лінгвістиці наукових знань виявлено спільний для інтонації мовлення й музики комплекс компонентів інтонації та виокремлено відмінні ознаки музичної інтонації. Указано на перспективність подальшого вивчення взаємодії інтонації мовлення та музики в мовленнєво-музичних творах.

Ключові слова: мовлення, музика, компоненти інтонації, спільні та відмінні ознаки.

Постановка наукової проблеми та її значення. У загальному колі питань сучасної лінгвістики особливе місце займають проблеми вивчення когнітивних механізмів мовленнєво-мисленнєвої діяльності індивіда. Як відомо, цьому виду діяльності людини притаманна унікальна здатність інтегрованого використання мовленнєвих і музичних засобів у процесі комунікації. У зв'язку із цим убачається цілком закономірним виникнення інтересу науковців до вивчення взаємодії мовлення і музики загалом та їхньої інтонаційної актуалізації зокрема. Проте в межах розпочатого лінгвістами розгляду когнітивних особливостей інтонації в мовленні та музиці донині не вирішено найважливіші питання, пов'язані із установленням спільних і відмінних закономірностей функціонування її компонентів, спрямовані на виявлення ступеня спорідненості вказаних семіотичних систем.

Мета нашого дослідження – аналітично встановити основні закономірності функціонування інтонації в мовленні та музиці через зіставлення наукових знань про структурні й функціональні особливості взаємодії її компонентів.

Сучасне підвищення наукового інтересу до аналізу когнітивних механізмів функціонування інтонації в мовленні та музиці не можна назвати випадковим, адже багато вчених акцентувало у своїх працях увагу на тому, що інтонація є зовнішнім проявом внутрішніх станів людини [7; 8], віддзеркаленням сутності сприйняття нею навколишнього світу, її колективного або індивідуального начала, а також особливим засобом емоційно-експресивного самовираження індивіда та його спілкування з природою і трансцендентним світом [8].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Огляд теоретичної літератури та результатів експериментальних досліджень показав, що дослідники найбільш детально розглянули й проаналізували такі аспекти взаємозв'язку мовлення і музики: специфіка сприйняття мовленнєвих і музичних звуків (О. М. Леонт'єв, Р. Джекендофф), стилістично-синтаксичні особливості мовленнєвого й музичного творів (Р. Turnstall, L. Bernstein), емоційне забарвлення мовлення і музики (В. П. Морозов, В. Н. Хо-